

## A.

## O sedanjem statusu nepremičnin nekdanjih sokolskih društev

Vabilo za današnji simpozij z naslovom "SOKOL: VČERAJ, DANES, JUTRI" je - žal z občutno zamudo - prvo s to problematiko po II. svetovni vojni, čeprav je potrebo po tovrstnem obravnavanju posredno omenil že Zoran Polič v svojem delu VLOGA SOKOLSKA ORGANIZACIJE V ZGODOVINI SLOVENSKEGA NARODA (Ljubljana, 1952), ko pravi: *...Ni namen pričujočega sestavka, da bi dokončno ocenil vlogo sokolske organizacije, niti v vsem obsegu. Zato tudi ni bilo na razpolago vsega potrebnega materiala. Mnogim bo prispevek vendarle koristil, da si razčistijo marsikateri pojem, ki jih je doslej zaradi svoje nejasnosti oviral, da bi pravilno določili odnose med novo telovadno organizacijo in predvojnimi Sokolom. Mnoge pa bo vzpodbudil, da še podrobneje razčlenijo nekatera poglavja ali pa jih celo pravilneje tolmačijo in dajo tako svoj prispevek k ugotavljanju zgodovinske vloge in razvoja organizirane telesne vzgoje pri nas* (3. stran, 1. odstavek).

Morda bo polstoletni časovni odmor omogočil objektivnejšo oceno zgodovinske vloge in pomena Sokolstva na Slovenskem, ne bo pa več mogoče zbrati pričevanj, mnenj in ocen mnogih pomembnih osebnosti, ki so dejavno oblikovale in razvijale široko in pestro dejavnost zlasti v temeljnih enotah - sokolskih društvih in četah. To velja še zlasti za odgovore na dvojce, v vabilu zastavljenih vprašanj:

- kaj pomenita vloga in sklep razpustitvenega kongresa Sokola po 2. svetovni vojni, ko je bil sprejet sklep, da vse nepremičnine v dotedanji lasti Sokola služijo enakim ciljem, kot dotedaj?, in
- kakšne so današnje alternative pravno-normativnih vidikov nasledstva sokolske lastnine?

Odgovor na prvo vprašanje bo terjal posebno obravnavo, ki naj opredeli pomen "služenja enakim ciljem"; to namreč sodi v sklop programske orientacije, ciljev in nalog društev (zvez) naslednic nekdanjega Sokola. Delovno področje naslednic Sokola naj bi se vendarle razlikovalo od utečenega dela športnih in rekreacijskih klubov. Sokolska društva bi morala biti neprofitna in odprta za vse starostne, svetovnonazorske in socialne kategorije prebivalstva (zlasti revnih slojev!) s poudarki na vzgojnem delu z otroci in mladino, s pritegnitvijo staršev in drugih prostovoljnih vaditeljev in organizatorjev ter z distanco do strankarskih politik.

Društva naj bi predstavljala gibanje za telesno in duševno zdrav način življenja. Statut Zveze tabornikov Slovenije nalaga taborniku, da je "zanesljiv, zvest, prijazen, pripravljen pomagati, discipliniran, veder, pogumen, plemenit, spoštljiv, vedoželjen, varčen in da živi zdravo". Nekako tako, vendar še s številnejšimi pestrimi sredstvi ter oblikami, prilagojenimi današnjemu času, naj bi delovale enote "sokolskega gibanja". Menim, da bi se tako začrtana usmerjenost lahko upravičeno uvrščala v t.i. "nacionalni program", saj bi med drugim pomenila najširšo, najcenejšo in najbolj redno obliko preprečevanja in boja zoper nasilje, alkoholizem, narkomanijo, brezdelje in netolerantnost.

Odgovor na drugo pomembno vprašanje obsega problematiko nekdanjega sokol-

skega premoženja. Sokolska nepremična in premična lastnina (sokolski in planinski domovi ter druge zgradbe, telovadišča in zemljišča, telovadni, športni, gledališki, glasbeni in pisarniški inventar, knjižnice, administrativno-finančni in dokumentacijski arhiv) je v času 1941. leta do danes bila izpostavljena občutnim spremembam, kar še dodatno otežuje zadovoljive rešitve.

V času štiriletna vojne je nemški okupator že v prvih dneh po zasedbi slovenskega ozemlja (Štajerska, Gorenjska) zaplenil celotno sokolsko imovino: arhive, knjižnice, prapore in slično opremo je zasegel in uničil - vse to s sistematično natančnostjo. Redki so primeri ohranjenega gradiva. Mnogi domovi so bili med vojno požgani, upostošeni, izropani ali preurejeni za druge namene. Večina pomembnih sokolskih funkcionarjev in vaditeljev je bila nasilno izseljena v Srbijo ali deportirana v koncentracijska taborišča. To je še dodatno poslabšalo možnosti za pravočasno in varno hrambo pomembnih dokumentov tedanjega časa. Zaradi tega nam danes žal niso dostopni točni podatki o sokolski imovini (o njej ni bila vodena centralna evidenca, uničenje arhiva ob požaru prostorov v Likovarjevi ulici, uničenje listin med vojno). Pri tem velja opozoriti še na tipično slovensko posebnost: nismo namreč organizirano in sistematično zbirali gradiva za zgodovino telesne vzgoje in športa. V Srbiji so sistematično zapisovali dogajanja v času med obema vojnama, enako na Hrvaškem. V Zagrebu je od leta 1969 redno izhajal trimesečnik *POVIJEST SPORTA* s prispevki in pričevanji športnih in sokolskih delavcev. Te zamude v Sloveniji ni več mogoče nadoknaditi.

V poročilu Partizana Slovenije o stanju nepremičninske imovine Partizana Slovenije z dne 30. septembra 1969 je naveden pravni vidik prenosa imovine predvojnih telesnovzgojnih organizacij na po vojni ustanovljeno Zvezo fizkulturnih društev Slovenije. Navajam:

*Na podlagi zakona o prenosu imovine telesnovzgojnih društev na Zvezo fizkulturnih društev Slovenije (Ur. list LRS št. 48-339/45) in zakona o odpravi tega zakona (Ur. list LRS št. 10/48), je vsa imovina (premično in nepremično imetje), ki je bila last katerega koli društva ali organizacije za telesno vzgojno vzgajanje, prešla v last Fizkulture zveze Slovenije. V smislu teh določb in določb navodila za izvajanje tega zakona ter o ureditvi lastninskih razmerij, ustvarjenih s tem zakonom (Ur. list LRS št. 41/48), je bila Fizkultura zveza Slovenije vpisana v zemljiški knjigi ustreznih sodišč kot lastnik te imovine. Na podlagi sklepa razširjenega plenuma Fizkulture zveze Slovenije z dne 5. aprila 1952, je bila vsa navedena imovina prepuščena v last Partizanu Slovenije in ta lastninski prenos tudi izveden za poedine objekte v zemljiški knjigi ustreznih sodišč. S posebnim odlokom je na to Partizan Slovenije navedene telovadne domove in zemljišča odstopil v upravo in uporabo z vsem inventarjem posameznim društvom Partizan, s tem, da jih upravljajo kot dobri gospodarji ter skrbijo za njihovo vzdrževanje.*

V nadaljevanju je navedena obrazložitev pravnega stanja teh nepremičnin, ki je bilo povsem v skladu z določbami 32. in 33. člena Ustave SR Slovenije. Pri tem pravna služba Partizana Slovenije (dr. Zdenko Vrstošek, op. p.) poudarja razliko med pojmom družbene in društvene imovine, saj je slednja enaka (po pravnem statusu) zasebni lastnini. Torej je ni mogoče obravnavati kot splošno ljudsko premoženje, ker je bilo dejansko "nikogaršnja lastnina".

Del prejetih oziroma dodeljenih objektov, ki ni predstavljal lastnine sokolskih in orlovskih društev, je dejansko predstavljal splošno ljudsko premoženje in se je pravna služba Partizana Slovenije morala z občinami pogajati zaradi odstopa izključne pravice uporabe za vse tiste primere, ki niso bili deležni ugodnosti zgoraj navedenih zakonskih predpisov, ali pa kjer do 31. oktobra 1945 ni bil izveden zemljiškooknjižni prepis na Fizkulturno zvezo Slovenije. Vendar nas tokrat zanima izključno usoda sokolske imovine (kot društvene lastnine!).

Zaradi lažjega razumevanja sedanjega stanja, ko je formalni lastnik večine ohranjenih objektov še vedno Partizan Slovenije oziroma njegova naslednica Športna unija Slovenije, so potrebna nekatera dopolnilna pojasnila.

Večina nepremičnin Sokola je bila v lasti in posesti temeljnih organizacij, to je sokolskih društev in čet. Ta so z denarnimi in materialnimi prispevki ter prostovoljnim delom članstva zgradila svoje domove in telovadišča, pri objektih širšega pomena pa so bile investitorice sokolske zadrage, kot je bil to primer Sokolskega planinskega doma na Glazuti na Mariborskem Pohorju. Za izgradnjo sokolskih objektov je torej zaslužna skoraj izključno "baza". Podobno velja ta ugotovitev tudi za planinske postojanke planinskih društev.

Ob vsesplošnem lastninjenju družbenega premoženja iščemo legitimne in dejanske lastnike, zato je nujno in edino pravično, da se sedaj to premoženje, ki je formalno še vedno v lasti republiških združenj (Športna unija, PZS ipd.) vrne tistim, ki so to premoženje z velikim samoodpovedovanjem ustvarili.

Iz naslednjega dela poročila Partizana Slovenije so tudi razvidni vzroki za tedanje centralistično upravljanje športnih objektov. Navajam:

*Kaj kmalu so pa začele težave z našo imovino, glede katere so se začeli različni dejavniki od občin do združnih organizacij in gospodarskih organizacij itd., lastiti pravico razpolaganja, češ, to je družbena imovina. Že v poročilu uprave o delu Partizana Slovenije, v razdobju 1954-1955 za občni zbor, dne 25. marca 1956, je med drugim omenjeno, da se spreminjajo pogoji za redno telovadbo zaradi izgube prostorov in zemljišč. Telovadnice se spreminjajo v kino in gledališke dvorane, zemljišča uporabljajo drugi itd. To stanje se je vedno bolj slabšalo in smo imeli nešteto primerov, da so iz telovadnic nastala skladišča gospodarskih organizacij, gostilne ipd. Najemi so se sklepali brez vednosti Partizana kot lastnika, domača društva se niso znala temu upirati. Najemnina iz teh objektov je šla v čisto druge namene, samo Partizan je ni dobil. To stanje se je tako slabšalo, da je Partizan Slovenije bil primoran na občnem zboru dne 26. februarja 1967 sprejeti sklep, da se uredijo vse njegove nepremičninske zadeve. K temu sklepu so ga pripravile še sledeče okoliščine:*

*Partizan Slovenije je v svoje objekte vložil velika denarna sredstva, obnavljal stare domove in ruševine, zgradil nove in to zlasti na območju Primorske, kjer je našel Partizan Slovenije po priključitvi teh krajev, popolno praznino. Pravna služba, ki je bila organizirana pri sekretariatu Partizana Slovenije, je z njegovo pomočjo in ob izdatnem sodelovanju tajništva ter samega predsednika, zbirala podatke in jih urejala. Poročilo je poleg konkretnih podatkov o stanju Partizanove (sokolske) imovine, vsebovalo tudi načela, po katerih se rešujejo imovinsko-pravne zadeve. Objekti, ki niso več služili Partizanovim potrebam, ali so bili že tako dotrajani, da se njihova obnova ni več izplačala, so bili namenjeni odprodaji. Zemljišča, ki so bila že zazidana, ali pa jih po urbanističnih načrtih ni bilo več mogoče uporabljati za telesnovzgojne namene, so bila odprodana. Drugi objekti, za katere ni več nihče skrbel, so se dali v upravo šolam na podlagi posebnih pogodb.*

*Delo tajništva in pravne službe na tem področju je rodilo velike uspehe, kar bo prikazano v nadaljevanju tega poročila (je priloženo, op.p.). Treba je poudariti zlasti to, da je nastopila z delom te službe določena pravna sigurnost. Občine in drugi dejavniki si ne upajo več samovoljno nastopati in nas sedaj vedno vprašujejo za mnenje itd. Društva, katerim nudi pravna služba vso pravno pomoč in nasvete, pa tudi vedo, da imajo v Partizanu Slovenije zaščitnika pri njihovi imovini in se stalno obračajo na nas in nam tudi že signalizirajo take pojave, kjer bi lahko prišlo do kršitve naših zakonitih pravic. Vendar moramo omeniti tudi to, da je treba imeti v vidu, da mi ne razpolagamo z vsemi podatki o nepremičninah, ker posamezna društva ne delujejo ali pa slabo.*

*Zaprošene podatke prejemamo z veliko zamudo tako od društev, kot od drugih dejavnikov, kar zelo zavlačuje naše delo. Poudariti je treba, da so društva tista, ki morajo skrbeti za vzdrževanje Partizanovih objektov in najti sredstva, če bo treba, tudi pri občinah, za njihovo vzdrževanje. Partizan Slovenije nastopa le kot svetovalec in izvršilec sklepa občnega zbora z dne 26. februarja 1967, kot zaščitnik naših zakonskih pravic. Partizan Slovenije bo še nadalje primerno ukrepal v vseh primerih, kjer bo to smatral za potrebno in tudi pravnim potom izsilil spoštovanje naših zakonitih pravic.*

Vse od leta 1969 dalje ni več na voljo podatkov o gospodarjenju z obravnavano imovino.

Zastavlja se vprašanje, kaj sedaj storiti, da se reši, kar se še rešiti da, saj se vsem tegobam iz preteklosti pridružuje še divje lastninjenje in dolgoročno najemanje mnogih objektov od novopečenih "podjetnikov", kateri bodo - po vzoru številnih gospodarskih organizacij - poniknili v zasebne roke.

Predlagam naslednje:

1. Ugotoviti stanje nekdanje sokolske imovine na dan prenosa v last Fizikalne zveze Slovenije v letu 1945 (imetje sokolskih društev, žup in zadrug).
2. Ugotoviti spremembe vse do današnjega stanja (novogradnje, adaptacije, odtujitve ipd.).
3. Izposlovati zemljiškoknjižni prenos objektov na krajevno pristojna društva, ki objekt že uporabljajo (ali ga šele bodo), v smislu sklepa razpustitvenega kongresa Sokola po 2. svetovni vojni, da bodo služili enakim (ali podobnim?) ciljem kot pred vojno.
4. Sedanjemu zemljiškoknjižnemu lastniku obravnavanih objektov (Partizanu Slovenije oziroma Športni uniji Slovenije) naj se prepreči odprodajo katerega koli objekta (moratorij), dokler se ne ugotovi dejanski lastnik, to je društvo oziroma okolje, ki je objekt zgradilo (kupilo) in ga bo uporabljalo v vsestransko korist svojega članstva.
5. Preučiti tudi možnost prenosa lastništva objektov, ki sicer ne predstavljajo sokolske dediščine, na društva, ki te objekte uporabljajo, saj občine ne bodo sofinancirale vzdrževanja objektov, ki so v lasti asociacij z republiškim (državnim) statusom.

#### **Priloženi poročili:**

- Kako smo stavili telovadne naprave in domove in kako je Zvezin gradbeni odbor pri tem pomagal (PS, Ljubljana, 25. 4. 1954)
- Poročilo o stanju nepremičninske imovine Partizana Slovenije (PS, Ljubljana, 30. 9. 1969)

#### **B.**

#### **Razprava na simpoziju: Sokol včeraj, danes, jutri**

V razpravi sem se oglasil k retoričnemu vprašanju, ki je bilo postavljeno v vabilu na simpozij: OD KOD TOLIKŠEN DANAŠNJI "MOLK" O ENI NAJVEČJIH DUHOVNIH, MATERIALNIH IN MNOŽIČNIH SIL SLOVENSKE POLPRETEKLE ZGODOVINE?

Po 2. svetovni vojni se o sokolstvu dejansko ni javno pisalo in razpravljalo. S prvo negativno izkušnjo sem se srečal leta 1951 kot načelnik Okrajnega telovadnega odbora Maribor-okolica. Iz Beograda sem prejel okrožnico, ki je sporočala, da se pripravlja



preimenovanje Gimnastične zveze Jugoslavije, s tem pa tudi Telovadne zveze Slovenije. Sami so predlagali preimenovanje v Sokol Jugoslavije, moja naloga pa je bila, da preverim pri telovadnih društvih na terenu njihovo podporo. Večina je s simpatijami sprejela to zamisel. Kaj kmalu so vmes posegli pristojni oblastni organi in prepovedali vsako dejavnost v smeri oživiljanja Sokola. Imel sem srečo, da je ideja vznikla v Beogradu, ne pa na mojem "zeljniku". Na skupščini 16. novembra 1951 v Ljubljani se je Gimnastički savez Jugoslavije preimenoval v Partizan Jugoslavije - savez za telesno vaspitanje, aprila leta 1952 pa se je tudi Telovadna zveza Slovenije preimenovala v Zvezo za telesno vzgojo Partizan Slovenije. Na obeh skupščinah je prišlo do dokončnega obračuna z nosilci t.i. "sokolske" miselnosti. Pavšalni gonji proti "starim konservativnim" sokolskim kadrom se je vehementno uprl Ciril Hočevar (1896-1978), predsednik telovadnega društva Maribor-Studenci in član Okrajnega telovadnega odbora Maribor, s prisposodob, da zaradi ene suhe veje ne posekamo jablane. (Op. p., bil sem udeleženec obeh skupščin.) V "agitpropovskih" brošurah - zlasti mladinskih - so objavljali skrajno negativne ocene o delovanju telesnovzgojnih in športnih organizacij v predaprilski Jugoslaviji. Izvzeta in hvaljena so bila samo izrazito delavska športna društva.

Zaradi lažjega razumevanja takratnega vzdušja in usmerjenosti navajam nekaj drobcev iz takratnih "učbenikov" - zaradi avtentičnosti - v izvirnem jeziku.

*Svaki naš fiskulturnik treba da zna dvije strane sporta. Jedna je u kapitalističkim zemljama, gdje je kako kaže Maksim Gorki cilj sporta "da oslijepi misao čovjeka, da mu oduzme snagu kako ne bi razlikovao, odnosno vidio klasne suprotnosti". Sport u staroj Jugoslaviji imao je baš taj cilj. On se razvijao u okviru reakcionarne države i režima, pomoću sporta odvrćala se pažnja omladine od političkog života, od borbe za nacionalne i socijalne slobode, sportom se ona gurala u odvratno služenje reakcionarno-šovinističkim elementima stare Jugoslavije. (Slavko Komar: LIK NAŠEG FIS-KULTURNIKA, izdal Centralni odbor Fiskulturnog saveza Jugoslavije, Beograd 1947, stran 7.)*

*... Iz svega ovoga proizlazi da se zadaci i ciljevi fizičkog vaspitanja ne mogu određivati izvan okvira ekonomskog uređenja datog društva. Stoga je sasvim razumljivo da karakter našeg fizičkog vaspitanja određuje naše novo socijalističko društveno uređenje, koje je nastalo kao rezultat narodnooslobodilačke borbe i narodno-demokratske revolucije. Prema tome, naše fizičko vaspitanje u suštini se razlikuje od svakog drugog sistema fizičkog vaspitanja koja je izrastao u kapitalizmu. ... Naša fizička kultura nije u službi vladajuće manjine i buržoazije, jer ove i nema, već je u službi širokih radnih masa grada i sela. Sadržina naše fizičke kulture jeste sadržina čitavog našeg stvaralačkog života danas. Iz toga proizlazi njen osnovni zadatak: da stvara i vaspitava ljude koji će biti svesni i bezgranično odani stvari izgradnje socijalizma, koji će biti sposobni fizički i umno da maksimalno doprinesu što boljem izvršenju radnih zadataka.*

*Iz toga proizlazi da fizičko vaspitanje treba:*

*1. da obezbedi i potpomogne pravilan razvoj bioloških funkcija organizma; 2. da obrazuje psihofizičke osobine čoveka, koje utiču na podizanje njegove radne i odbrambene sposobnosti, tj. da utiču na razvitak prirodnih i praktičnih formi kretanja i pokreta, kao i spretnosti, snage, brzine itd.; 3. da vaspitava čvrstu volju i druge karakterne osobine, kao što su smisao za kolektivizam, disciplinu i red, preduzimljivost, odlučnost, upornost i dr.; 4. da stvara uslove za aktivan odmor, da pruža veselje i razonodu i da nadahnjuje čoveka svežinom i poletom pri izvršenju njegovih radnih zadataka na polju izgradnje socijalizma."*

(Opomba: Naloge "nove" telesne vzgoje sem dodatno navedel z namenom primerjave s cilji in nalogami predvojnega Sokola.)

(Mile Čubrić: ZNAČAJ I ULOGA FIZIČKOG VASPITANJA U SOCIJA-

LISTIČKOM PREOBRAŽAJU SELA, izdal Komitet za fiskulturu Vlade FNRJ, Beograd 1949, strani 6-7.)

... Na čelu sokolske organizacije nalazili su se tipični predstavnici buržoazije koja je bila inicijator i ovog nacionalističkog pokreta, kao i mnogih drugih. Želela je da na borbu za oslobođenje okupi mase - koje su joj neophodne - ali ne želi da im posle oslobođenja da ikakva prava sem nacionalne slobode. Nacionalna buržoazija hoće prosto da smeni Nemačku, ali da osigura socijalni "status quo". Zato su parole o bratstvu i jednakosti bile lažne i zavodljive i bile su s jedne strane uperene na iskorišćavanje snage sopstvenog proletarijata, a s druge, za "tupljenje oštrice klasne borbe", koju je poveo ne samo on nego i proletarijat celog sveta. "Jedinstvom i bratstvom proletarijata i buržoazije jednog naroda nužno se razjedinjuje svetski proletarijat". ... (Bora Jovanović, docent Visoke škole za telesno vaspitanje u Beogradu: FIZIČKA KULURA KROZ ISTORIJU, II. izdanje, Sportska knjiga, Beograd 1957, stran 81).

... Reakcionarnu i protivnarodnu ulogu Sokola Kraljevine Jugoslavije otkrivao je naprednoj jugoslovenskoj omladini još 1931 godine u svom novembarskom broju list "Mladi lenjinisti", organ CK SKOJ-a. ... (ibid., stran 149)

Seveda je očito, da po takšnih in podobnih ocenah razprava o pozitivnih straneh sokolstva ni bila u interesu političnih dejavnika.

V jugoslovanskih leksikografskih izdajah in monografijah so pri obravnavanju posameznih osebnosti praviloma izpuščali aktivno pripadnost sokolstvu, iz česar bi lahko sklepali, da pomeni biti sokol senčno plat v življenjepisu.

Iz monografije SPORTAŠI NA PUTEVIMA REVOLUCIJE - NA BORILIŠTIMA REVOLUCIJE - ONI SE NISU VRATILI, izdali Sportska štampa, Zagreb in Jugoslavenski savez organizaciju za fizičku kulturu, Beograd, Zagreb 1966, navajam prve tri odstavke (od skupno enajstih) iz uvodne besede Rodoljuba Čolakovića (1900-1983, revolucionar, državnik in publicist):

Za svaku je pohvalu zamisao naših uglednih sportskih radnika da izdaju ovu knjigu. Ona je prije svega oduženje onim mnogobrojnim drugovima koji su između dva rata radili u radničkim gimnastičkim i sportskim organizacijama, produžili to plemenito djelo za vrijeme Oslobođilačkog rata i Revolucije, sa čijih se vrletnih puteva mnogi od njih nisu vratili. Ali, ona je i više od toga. U njoj je nepretenciozno izložen jedan stav, odnos prema toj važnoj komponenti društvenog života, njenoj humanoj suštini, koju danas do te mjere zanemarujemo, da možemo bez pretjerivanja govoriti o krizi u oblasti fizičkog vaspitanja naroda. U tome je aktuelnost ove knjige - ona priča o prošlosti, ali u toj priči je sadržana veoma poučna i rječita poruka.

Između dva rata radnički pokret u Jugoslaviji djelovao je u krajnje nepovoljnim uslovima, ali ni tada njegovi aktivisti nisu zaboravljali na tjelesno vaspitanje radnog čovjeka. Uprkos progonima i šikanama svake vrste, oni su stvarali svoje, proleterske gimnastičke i sportske organizacije, smatrajući da su im one potrebne i kao sredstvo njihove opšte borbe protiv klasnog neprijatelja, i kao nagoveštaj nečega što će tek poslije pobjede nad buržoazijom dobiti svoje prave dimenzije i puni društveni smisao. U njima se ne samo njegovala fizička kultura nego i budila klasna svijest, razvijalo drugarstvo i solidarnost radnih ljudi, suzbijao uticaj buržoazije koja je sport pretvarala u atraktivnu igru, a sportiste u zabavljache publike, na čemu su vješti, poslovni ljudi zaradivali pare.

Aktivnosti radničkog pokreta u oblasti fizičke kulture, komunisti i drugi napredni ljudi, stvarajući gimnastičke i sportske organizacije, imali su pred očima veliki ideal oslobođenja rada, oslobođenja čovjeka, stvaranje harmonične, cjelovite ličnosti, koja će u sebi uspostaviti onaj neophodni sklad između zdravog fizičkog i duhovnog života. U uslovima kapitalističkog izrabljivanja i nasilja, oni su razvijali kod radnih ljudi

*upravo takvo shvatanje fizičke kulture, tvrdo vjerujući da budućnost pripada njima, i da taj oslobođeni, skladni razvijeni i cjelovit čovjek nije proizvod jalovog maštanja, nego sutrašnja stvarnost, kad budu srušene sve klasne prepreke i okovi kojima je čovjek rada sputan. I već tada, u društvenoj klimi krajnje nepovoljnoj, započeli su borbu za takvo shvatanje tjelesnog vaspitanja i za novi duh u sportskim organizacijama, ispoljavajući u njoj takvu istrajnost i požrtvovanost, koji zaslužuju naše divljenje i zahvalnost.*

V isti knjigi, na stranah 7 do 116, je opisano delovanje predvojenih delavskih športnih organizacij. Med slovenskimi: KPD Svoboda - zlet v Celju 7. 7. 1935 (26-27), DKPD Vesna in Svoboda v Zagorju (27-28) ter NK Zora in DNK Amater v Trbovljah (29-31). Druga društva iz Slovenije niso omenjena, poleg tega pa niti eno sokolsko društvo z območja Jugoslavije! Kot primer "zamolčanja" dajem samo eno sokolsko društvo, to je Sokol I iz Maribora. Sedemindeset njegovih članic in članov je padlo v narodnoosvobodilni vojni na strani zmagovalcev oz. se niso več vrnili iz koncentracijskih taborišč, med njimi trije narodni heroji (Slava Klavara, Jože Kerenčič in Angel Besednjak) - povzeto iz brošure 50 LET DTV PARTIZAN ŽELEZNIČAR MARIBOR 1930-1980, Maribor 1980, stran 21-22.

Na stranah 56-58 iste monografije najdemo podatke o udeležbi dveh delavskih delegatov iz Jugoslavije (Paja Marganović in Čedomir Kuzmić) na 3. kongresu Rdeče športne internacionale (oktobra 1924 v Moskvi), v katero bilo takrat vključenih 26 držav Evrope, obeh Amerik in Afrike. Ob tem so bili - vse v duhu boja za zmago socialistične revolucije - sprejeti cilji Rdeče športne internacionale:

Borba protiv buržoaskog i reformističkog sportskog pokreta, a za iskorištavanje fizičkog odgoja kao sredstva klasne borbe;

- borba protiv buržoaskog sportskog pokreta koji treba povezati s borbom protiv militarizma, šovinizma i fašizma;

- raskrinkavanje one antiproleterske fraze o neutralitetu sportskog pokreta i postavljanje sportskog pokreta na osnovicu klasne borbe;

In o vprašanjih delavskega športa v svetu:

- fizička kultura proletarijata i klasna borba;

- antimilitarizam, antifašizam i Sportska internacionala;

- reformistički i buržoaski sportski pokret;

- tehnika i metodika fizičke kulture proletarijata itd. ...

Direktor Instituta za fizičku kulturu Zigmund naglasio je u duljem referatu:

"Kolektivno svojo, individualno ničevno. ...

Na kraju kongresa; koji je trajao više dana, doneseni su zaključci koje je mnogo godina kasnije - prema sjećanju - zapisao Kuzmić:

"Borba protiv buržoaskog sporta, protiv njegove najveće tvrdave - nogometne internacionalne organizacije - FIFE; borba protiv njene filijale - socijaldemokratske luksemburške sportske internacionalne; borba protiv profesionalizma, individualizma, cirkusantskog rekorderstva i pelivanluka u sportu; uporna agitacija za izvlačenje zalutalih radnika iz buržoaskih i socijaldemokratskih sportskih organizacija; najintenzivnija propaganda proleterskog, amaterskog, masovnog i svjesnog borbenog fiskulturnog i sportskog pokreta."

V nadaljevanju (3. poglavje) je iz Slovenije navedenih 27 športnic in športnikov, ki so padli kot borci NOV: Miha Arch, Ernest Belak, Evgen Betetto, Mirko Bračič, Miran Cizelj, Matevž Frelih, Ljudmil Furlani, Tomaž Godec, Jože Gregorčič, Bogdan Jordan, Milena Kodra, Lojze Lubej, Cveto Močnik, Franjo Per, Janez Petermel, Dušan Podgornik, Ivan Porenta, Zvonko Runko, Ferdo Skok, Ljubo Šercer, Nikola Štein, Jože Šorli, dr. Paul Vrankar, Franjo Vrunč, Robert Vukmanič, Branko Zihlrl in Pepe Zornada.

Od navedenih je samo pri Mileni Kodra navedeno, da se je "s telovadbo začela

ukvarjati še v Sokolu" (v Žalcu) in pri Ferdu Skoku, da "je v rani mladosti našel svoje mesto v sokolski telovadnici v Celju". Obe navedbi sta posredni, saj ne potrjujeta, da sta bila hkrati tudi člana Sokola.

Za Mirana Cizlja, Lojzeta Lubeja, Dušana Podgornika, Ivana Porento, Zvonka Runka, Franja Vrunča in Branka Ziherla, za katere zanesljivo vem, da so bili vidni člani Sokola, članstvo v njem sploh ni omenjeno.

V poglavju TELESNA KULTURA PO OSVOBODITVI - IN ORGANIZACIJSKI RAZVOJ (Drago Stepišnik: ORIS ZGODOVINE TELESNE KULTURE NA SLOVENSKEM, DZS, Ljubljana 1968, stran 287) beremo:

*Zmago v narodnoosvobodilni vojni in začetkom socialistične revolucije se začne tudi za področje telesne kulture obdobje sprememb revolucionarne narave; začne se doba vsebinskega preobražanja in organizacijskega preraščanja, ustrežajočega kvalitetnim spremembam v vsem javnem življenju, ki jih prinaša s seboj socialistična revolucija. Nastajati je začela nova fizkultura, kot smo takoj po vojni po ruskem primeru rekli telesni kulturi.*

Kaj je bilo že v začetka takega, kar je opravičevalo ta naziv? Kaj je bilo že l. 1945 značilnega za to novu telesno kulturo, ki ob osvoboditvi pač še ni mogla imeti drugega socialističnega kot prve obrise bodočega razvoja?

Resnično novo je bilo predvsem to, da je start v novo že slonel na začetku socialistične revolucije; po osvoboditvi oživljena telesnokulturna dejavnost ni pomenila obnavljanje starega, temveč je staro rabilo samo kot izhodišče za preraščanje v novo. Na ustanovnem sestanku, na katerem je bilo ustanovljeno prvo novo vodstveno telo za področje prostovoljne dejavnosti, Fizkulturni odbor Slovenije, kratko FOS (ta je bil član in sestavno telo skupnega Fizkulturnega odbora Jugoslavije, FOJ) so bile izrečene tele načelne in programske misli, ki so novi organizaciji začrtale smer in vsebino dela:

Telesna kultura našega ljudstva ni in ne more biti odtrgana od političnega in kulturnega življenja. Gibanje mora biti vsebinsko in organizacijsko enotno, namenjeno enemu samemu skupnemu smotru, ne sme biti razbito kot prej, zajeti mora najširše plasti ljudstva, posebno mladine in v prvi vrsti tiste, ki tega v preteklosti zaradi razmer niso mogli biti deležni. Temu je treba prilagoditi tudi organizacijske oblike novega fizkulturnega gibanja. ...

Zanimiv je prispevek Antuna Krajnovića (Zagreb, Zamenhofova 21) v reviji POVIJEST SPORTA, št. 81/1989, na straneh 7-12, z naslovom OD SOKOLSKOG PO-KRETA DO PARTIZANA, SAVEZA ZA TJELESNI ODGOJ. V svojem prispevku omenja delo Zvezne komisije za zgodovino telesne kulture v Beogradu ter 14 referatov z bogato razpravo na posvetovanju o vlogi, mestu in značaju sokolskega gibanja, prirejenem leta 1969 v Beogradu (v gradivu, ki mi je dostopno, nisem zasledil teh referatov, op. p.). Zanimiva pa je ugotovitev avtorja tega prispevka:

*... Značajni elementi politizacije i ideologizacije na račun stvarnog stanja u sokolskom pokretu sa stajališta samog predmeta fizičke kulture, prisutni su i u odnosu na prikaz stanja u staroj Jugoslaviji. Uz veoma opširne i bogate podatke i informacije o utjecajima političkih partija i stranaka na sokolstvo, o nastojanjima režima Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca, zatim Kraljevine Jugoslavije, da sokolsku organizaciju iskoriste za ciljeve režima, o teškim trenucima što ih je proživljavala sokolska organizacija nakon donošenja Zakona o Sokolu Kraljevine Jugoslavije 1929. izrazito su oskudno i necjelovito prikazani osnovni elementi djelovanja i razvoja sokolstva, kao što su: brojnost i struktura članstva i organizacija, kadrovska osnovica, sadržaji rada, kretanje materijalne osnove i sl.*

Medutim, čak i površan uvid u sve elemente fizičkog odgoja za koje se zalagala sokolska organizacija, pokazuju, da je razvoj ovoga pokreta nastavljen, da je dalje



ekspandirao, da su činjeni značajni koraci u pravcu njegovog daljnjeg širenja i unapređivanja. Tako je iz raspoloživih podataka vidljivo, da se broj članstva povećao sa 30.000 - 1921. godine na 40.000 - 1929. Nakon nasilnog ujedinjavanja u Sokol Kraljevine Jugoslavije Sokol se i dalje širio, tako da se 1933. godine popeo na 284.000 pripadnika. Uz negativnu konotaciju na Zakon o Sokolu Kraljevine Jugoslavije, po kojem su se svi nacionalni savezi trebali uključiti u jedinstveni Sokol, na zakonsko uplitanje države u imenovanje i razrješavanje starješina, u Zakonu su vidljiva tri pozitivna elementa značajna za djelovanje i razvoj Sokola. Zakonom se osiguravaju povlastice svim članovima na prometnim sredstvima u nadležnosti države; daju se olakšice redovnim članovima pri odsluženju kadrovskog roka; istaknutim prednjacima omogućava se izvođenje nastave u školama. Sokolska organizacija toga razdoblja naročito se angažirala na podizanju stručnih kadrova i izgradnji potrebnih objekata. Godine 1934. objavljena je posebna knjiga pod nazivom: *Gradevine za tjelesno vježbanje*, autora ing. Koste Petrovića, tadašnjeg šefa tehničkog odjela Subotice. U prvoj svesci knjige govori se o tjelesnom vježbanju i vježbalištima. U drugoj, o sokolskim domovima i sletištim; sportskim borilištima i stadionima; sportskim parkovima i narodnim parkovima. U trećoj se govori o zelenilu, javnim sadovima i vježbalištima s obzirom na regulacijske planove općina. Knjiga daje cjelovit i studiozan prikaz ove problematike sa stajališta najrazvijenijih zemalja svijeta, daje čitav niz konkretnih uputa i informacija najširem krugu korisnika, od seoskog društva do najvećih gradova i općina.

Kritički uvid u Rezoluciju I. redovne skupštine Sokola Kraljevine Jugoslavije održane 1931. godine u Beogradu, pokazuje, da su u njoj sadržani progresivni ciljevi s naglaskom na općekulturne i civilizacijske aspekte, bez politizacije i ideologizacije. U Rezoluciji su definirana 4 osnovna cilja:

Sokolstvo je pokret koji u smislu Tyrševe školske ideje teži za podizanjem svih tjelesnih i moralnih sila pojedinaca, a preko njega, čitavog jugoslovenskog naroda i drugih slovenskih naroda do najdosežnije granice savršenosti;

- idući za tim ciljem Sokol Kraljevine Jugoslavije želi, da u svakom svom članu razvije i održi u svježoj snazi sve njegove tjelesne i duhovne sposobnosti koliko je to moguće. Sokolstvo teži da svestranim jačanjem ličnosti uzgaja svoje pripadnike (članstvo, naraštaj, djecu) za što bolje i korisnije članove ljudskog društva;

- kao glavno, neposredno i naročito sredstvo sokolskog odgoja smatra Sokolstvo tjelesno vježbanje po Tyršovom sustavu i njegovoj metodi. U takvom tjelesnom vježbanju Sokolstvo vidi najbolje sredstvo za skladni i istovremeni odgoj tjela i duha, za disciplinovanje i jačanje volje. Zato od svojih pripadnika traži da vježbaju;

- Sokolstvo se služi, u svrhu unapređivanja tjelesnih i duhovnih sposobnosti svojih pripadnika i čitavog naroda, također i drugim sredstvima, koja su u skladu s općim Sokolskim načelima.

U odgojnim načelima sadržanim u Rezoluciji, pored ostalog stoji, da je tjelesno, duhovno i moralno oplemenjivanje pojedinaca u Sokolstvu nedjeljivo; da je neposredni odgajatelj u organizaciji prednjak; da prednjak mora biti odgojen; da je Sokol od neprocjenjive važnosti za odgoj naraštaja i djece; da priznaje i cijeni srdačne bratske odnose, što ih gaji slovensko sokolstvo; da je za harmoničnu suradnju s ostalim sportskim savezima. Kritičkom bi analizom trebalo utvrditi koliko su se duboko i široko navedena načela ukorijenila na našim prostorima i koliki je bio njihov utjecaj na razvoj fizičke kulture u poslijeratnoj izgradnji i poslijeratnom razvoju. ...

Iz prispevka Jozice Petričevića (Zagreb, I. L. Ribara 24) z naslovom DR. IVAN RIBAR I SPORT (Povijest sporta, št. 81/1989, strani 82-87) je razvidno, da je dr. Ivan Ribar (1881-1968), odvjetnik in politik, že v rani mladosti redno vadil v Sokolu v Karlovcu in kasneje ob študiju v Pragi, na Dunaju in v Zagrebu. Kot član osrednjega od-

bora Hrvatskega Sokola je propagiral (1904) ustanavljanje sokolskih društev in najaktivneje sodeloval pri organizaciji I. vseslovenskega sokolskega zleta v Zagrebu junija 1906. leta. V času bivanja v Đakovu je bil starosta sokolskega društva ter član Hrvatskega sokola in Sokolske zveze Jugoslavije. Kot član osrednjega odbora Hrvatske sokolske zveze je sodeloval 1911. leta na vseslovenskem sokolskem zletu v Sofiji. Še bolj dejaven je postal po prihodu v Beograd, ko je bil izvoljen za predsednika Narodne skupščine Kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev in je na tem položaju ostal do jeseni 1922. leta. Bil je ustanovitelj in starosta sokolskega društva Beograd II, v katerega je bila včlanjena tudi njegova družina. Leta 1934, ko je v znak protesta izstopil iz Demokratske stranke Ljube Davidovića, je izstopil tudi iz Sokola Kraljevine Jugoslavije, vendar je ostal dosleden sokolskim idejam do konca svojega življenja. Sinova Ivo Lola (1916-1943) in Jurica (1918-1943) sta izstopila iz Sokola leta 1929, ko je bil le-ta podržavljen. Po osvoboditvi je bil dr. Ivan Ribar izvoljen za predsednika Prezidija Narodne skupščine FNR Jugoslavije.

V zvezi z ocenjevanjem vloge sokolske organizacije je Živko Radan (Zagreb, Širolina 1/V) v prispevku FORMIRANJE JUGOSLAVENSKIH SPORTSKIH SAVEZA (Povijest sporta, št. 79/1989, na straneh 201-208), zapisal:

*U sukobu nacionalnih buržoazija oko podjele vlasti u novostvorenoj državi (SHS, op. p.), potenciranim i neadekvatnim rješenjem nacionalnog pitanja, sokolstvo, kao izrazite buržoaska tvorevina, ostaje i dalje u službi buržoaske klase i uključuje se u njihove stranačke borbe za obranu ugroženih nacionalnih sloboda. Dijelovi pojedinih nacionalnih sokolskih organizacija ponovno se odvajaju. Dio hrvatskih sokolskih organizacija formira i svoj posebni Hrvatski sokolski savez 1922. godine. Izdvojilo se odmah i nekoliko srpskih sokolskih organizacija, ali nisu dostigle stupanj saveza (Osijek i sl).*

Za mlade raziskovalce bo verjetno zanimivo raziskovanje vpliva, ki ga je imela Rdeča športna internacionala (1921-1937), ustanovljena z namenom združevanja vseh delavskih in kmečkih telovadnih in športnih organizacij, ki priznavajo nujnost proletarskega razrednega boja, na razvoj odnosov med t.i. "meščanskimi" in "proletarskimi" telovadnimi in športnimi organizacijami.

Stjepan Cerjan (Zagreb, Krajiška 38) je v svoji raziskavi z naslovom SPORT I FIZIČKA KULTURA NA KONGRESIMA KOMINTERNE 1919-1935 GODINE, za kar je moral prebrati prek deset tisoč strani stenogramov in dokumentov s sedmih kongresov Komunistične internacionale (Povijest sporta, št. 79/1989, na straneh 8-25), analiziral odnos Kominterne do športa. V tem prispevku je objavil REZOLUCIJO O VPRAŠANJU TELESNE VZGOJE DELAVSKEGA RAZREDA, ki jo je sprejel Izvršni komite Kominterne 12. julija 1924. leta. Ta glasi:

*1. U gotovo svim zemljama su sport i telesna kultura postali masovna pojava.*

*Buržoazija koristi sve ove pojave za svoje klasne ciljeve i svim sredstvima podržava buržoaske i državne sportske pokrete.*

*U buržoaskim sportskim organizacijama, koje su čiste klasne organizacije buržoazije, još se nalaze velike mase radničkih elemenata. Glavni zadaci ovih buržoaskih organizacija sastoje se u tome da pripremaju omladinu za buržoasku armiju i uopšte da odgovarajućim formama vaspitnog rada kod nje probude nacionalizam i šovinizam, kao i da je iskoriste kao borbeni kadar protiv proletarijata. Fašistički pokret je uspeo da u tom smislu iskoristi sve organizacije kao masku za svoje vojne organizacije.*

*2. Nasuprot buržoaskim organizacijama i težnjama buržoaske države, u nizu zemalja osnovane su radničke sportske organizacije. Te organizacije obuhvataju velike mase radnika i proleterske omladine. Velikim delom te se organizacije još nalaze u rukama reformista, koji ih zloupotrebljavaju za svoje reformističke ciljeve pod parolom neutralnosti sporta. Klasno svesni elementi u sportskim organizacijama grupišu se oko Cr-*

vene sportske internacionale, koja radi prema principima revolucionarne klasne borbe.

3. Telesno osposobljavanje proletarijata spada u neophodnost revolucionarne klasne borbe; zbog toga je u interesu celokupne klasne borbe da komunističke partije zajedno s komunističkim omladinskim organizacijama i Crvenim sindikatima posvete pažnju pokretu za sport i telesnu kulturu i da ih iskoriste za revolucionarne ciljeve.

Peti kongres Kominterne naglašava neophodnost rada na ovom području i zato postavlja komunističkim partijama sledeće zadatke:

a) U zemljama u kojima još ne postoje radničke organizacije za sport i fizičku kulturu KP treba da podrže njihovo stvaranje (formiranje radničke opozicije u buržoaskim zajedničkim udruženjima s ciljem osnivanja samostalnih sportskih organizacija), da zahtevaju izlazak radničkih elemenata iz buržoaskih organizacija i da propagiraju njihovo stupanje u samostalne radničke organizacije.

b) U zemljama u kojima postoje radničke organizacije za sport i za fizičku kulturu, komunističke partije moraju obrazovati komunističke frakcije da bi te organizacije oslobodile reformističkih uticaja i pridobile za revolucionarnu klasnu borbu.

c) U već postojećim crvenim radničkim organizacijama za sport i fizičku kulturu treba također obrazovati komunističke frakcije da bi se obezbedio stalan uticaj revolucionarnih elemenata.

Sve frakcije potčinjene su komunističkoj partiji.

d) Radom komunističkih frakcija treba radničke organizacije za sport i fizičku kulturu uključiti u revolucionarnu borbu i iskoristiti za pojačanje borbe protiv fašizma i buržoaskog militarizma.

e) Radničke organizacije za sport i fizičku kulturu značajne su u sklopu borbe proletarijata. One su odlična sredstva za vaspitanje u smislu sposobnosti za odbranu i disciplinovanje i time predstavljaju delotvornu podršku revolucionarnim borbenim formacijama, te i kao takve KP moraju iskoristiti.

f) Komunističke partije moraju raditi na tome da radničke organizacije za sport i fizičku kulturu obuhvate i poljoprivredne radnike i sitnoburžoaske elemente na ovom području.

4. Borba revolucionarnih elemenata protiv reformističke politike Lucernske radničke sportske internacionale treba da se podrži i da se pomogne Crvena sportska internacionala. Pri tome treba suzbijati svaku tendenciju ka cepanju i formiranju čisto komunističkih organizacija. Mora se voditi energična borba protiv mišljenja da radničke sportske organizacije mogu biti zamena za političke organizacije. Komunistička štampa mora svoje sportske stupce da posveti pretežno radničkom sportu.

Komunisti se bore za radničke organizacije za sport i fizičku kulturu u nacionalnim, kao i u međunarodnim razmerama.

Peti kongres ovlašćuje Izvršni komitet Komunističke internacionale da posveti svoju pažnju razvoju međunarodnog sportskog pokreta.

Iz gradiva VI. kongresa Kominterne (Moskva, 7. 7. do 1. 9. 1928) je zanimiva ugotovitev, da je Kominternu smatrala (med drugimi) socialdemokracijo za svojega glavnega nasprotnika.

Vpliv političnih razmer na preobrazbo telesne vzgoje in športa po 2. svetovni vojni se kaže tudi v odnosu do anglo-ameriških zaveznikov leta 1945. Dušan Tumpić (Pula, Aldo Negri 43): SPORTSKI ŽIVOT ISTARSKIH PARTIZANA I SPORT U PULI ZA VRIJEME ANGLO-AMERIČKE OKUPACIJE (objavljeno v reviji Povijest sporta, št. 79/1989, na straneh 129-136).

Ta "okupacija" Pulja naj bi trajala od poletja do jeseni 1945. leta. Avtor piše:

"Anglo-američka okupacija Pule mučno je razdoblje grada." Vzdevek "anglo-američka okupacija" je v svojem prispevku zapisal kar 18-krat, kar lahko pomeni, da je

povsem utemeljena trditev o obstoju anglo-ameriških (imperialističnih) okupatorjev, proti katerim se je nujno boriti.

Resnici na ljubo je vendarle potrebno priznati, da so mnogi očitki na račun dogodkov v preteklosti povzeti iz javno objavljenih virov, da niso neresnične izjave, kot je na primer navedba v knjižici Zorana Poliča *VLOGA SOKOLSKJE ORGANIZACIJE V ZGODOVINI SLOVENSKEGA NARODA* (Ljubljana 1952, prvi odstavek na 44. strani):

*Že 27. aprila 1941 so se zbrale na predlog KP osnovne napredne skupine in formirale "Protiimperialistično fronto slovenskega naroda", ki je bila kmalu nato, ko je Nemčija napadla ZSSR, preimenovana v Osvobodilno fronto. (Tega zapisa ni v 50 letih nihče demantiral, op. p.)*

Ta dogodek je bil med drugim predmet razprave na simpoziju. Sam menim, da predstavljajo mnoge navedbe v Poličevi knjižici zanimivo iztočnico za temeljito razpravo in konfrontacijo mnenj med strokovnimi krogi.

Navedel sem le nekaj izvlečkov iz prispevkov za zgodovino razvoja telesne vzgoje in športa iz gradiva, ki sem ga naključno izbral in tudi prinesel na simpozij, in to brez namena polemizirati z razpravljalci o političnih aspektih vloge sokolske organizacije. V razpravo sem se vključeval s krajšimi prikazi (proti)argumentov, ki jih najdemo v dostopni literaturi.

Že ta kratek ekskurz v zožen izbor jugoslovanskega športnega tiska, brez slehernih pretenzij na razsojanje med nasprotujočimi si stališči in sklepanji, potrjuje, da čaka mlade, z ničemer obremenjene raziskovalce še veliko mukotrpnega dela. Pri tem bodo morali preštudirati ogromno gradiva, ki je shranjeno v različnih javnih in zasebnih arhivih. Najtežje bo to na štajerskem, koroškem in gorenjskem območju, saj so Nemci neusmiljeno uničevali vse, kar je bilo sokolskega.

Predlagam, da se glede na skromen obseg gradiva o delovanju Sokola v nekdanji mariborski sokolski župi (in drugih telesnovzgojnih organizacij) prične z organizirano akcijo zbiranja vsega, kar bi nam omogočilo spoznavanje in poglobljanje vedenja tudi na tem področju slovenske zgodovine. K razmišljanju v tej smeri nas v zadnjem času opogumljajo številne objave prispevkov v dnevnem tisku iz vsakdanjega življenja Slovencev. Naj naštejemo le nekaj že uveljavljenih piscev: dr. Maja Golija-Godina (o prehrabnih navadah Mariborčanov med obema svetovnima vojnama), dr. Zlata Vokač (o življenju Židov v srednjeveškem Mariboru), Mojca Ramšak (V svečinskih goricah - življenje viničarjev pred 2. svetovno vojno, Večer, od 2. 10. 1997 dalje), prispevek avtorjev: dr. Janez Cvirn, dr. Teodor Domej, dr. Darko Friš in Anton Šepetavc (Vsakdanost Trsta, Gorice, Celovca, Ljubljane, Celja in Maribora 1848-1914 - nekaj prispevkov z letošnjega (1997, op. p.) simpozija zgodovinarjev v Mariboru (objavljeno v Večeru v 51 nadaljevanjih do 1. 10. 1997) ipd.

Prav gotovo bi se med telesnokulturnimi delavci našle osebe s primernim zanimanjem za preteklost, ki bi bile pripravljene sodelovati pri zbiranju, razvrščanju, analizi in objavljanju zanimivosti iz življenja sokolskih društev pa tudi širše, saj bi enako pozornost zaslužile tudi vse druge športne organizacije in športne aktivnosti zunaj njih.

Takšen - v začetku - iniciativni odbor, dopolnjen z zgodovinarji, sociologi, novinarji in drugimi zainteresiranimi, naj bi pripravil program ciljev in konkretnih nalog - seveda v danih (realnih) možnostih.

Iniciativo naj sproži Športna zveza Maribor, glede pristopa in vsebinske zasnove pa predlagam povezavo z dr. Rajkom Šugmanom, ki je bil že pred leti pobudnik ustanovitve slovenskega športnega muzeja.